

שָׁמַע אֱלֹהֵיכֶם הָעֹמֵד לְשֶׁרֶת שָׁם
 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיךָ אוֹ אֱלֹהֵי־שֹׁפֵט וּמֵת
 הָאִישׁ הַהוּא וּבְעֵרַת הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל:
 וְכִלְהֵעַם יִשְׁמְעוּ וַיִּרְאוּ וְלֹא יִיָּדוּן
 עוֹד: ⁷ס שְׁנֵי כִּי־תָבֵא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 יְהוָה אֱלֹהֵיךָ נָתַן לָךְ וַיִּרְשָׁתָהּ
 וַיִּשְׁבַּתָּהּ בָּהּ וְאָמַרְתָּ אֲשִׁימָה עָלַי
 מֶלֶךְ כְּכֹל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתַי: ⁸וְשׁוֹם
 תְּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה

←

לקט בהיר

רש"י

או בקום ועשה חייב לשמוע להם: (טז) זו דעת ר' עקיבא לך על ימין ימין ועל שמאל שמאל: (יג) וכל העם ור' יהודה פליג שאין ממתינין ואין מענין את דינו, אלא פי' ישמעו. מכלן שממתינין לו עד הרגלי' וממיתין ישמעו שרין הכרזה ב"ד, ופסק רבינו כר' עקיבא שהלכה כמותו מחזיקו ועוד שר' יהודה תלמידו היה, אבל גם ר' עקיבא יודה שרין הכרזה דכתיב וכל העם ישמעו, ואע"פ שהוא רגל אין כל העם יודעים מה נעשה ב"ד, וכן פסק הר"מ צמ"ל שאע"פ שפסק כר' עקיבא להמתין כחז ארבעה ירכיב הכרזה ואחד מהם זקן ממרה, ורק בזקן ממרה כחז רבינו שממתינין עד הרגל זקן ממרה נידון ב"ד הגדול שצירושלים וזכרנו כל ישראל עם, משא"כ בעדים וזממין (לקמן י"ט כ') וכן סורר ומורה דכתיב (כ"א כ"א) וכל ישראל ישמעו ויראו ופירש רבינו שרין הכרזה ב"ד, משום שנידונים בעירם ומה יועיל ההמתנה, לזה ממיתין אותו מיד ובהכרזה ואחיא ככולי

אור החיים

יסחטפו מפרטו משפט אחד:

יד. כי תבא וגו' ואמרת וגו' שום תשים וגו'. מאומרו כי תבא וגו' ואמרת משמע כי לא מלוא ה' עליהם למלוך מלך אלא אם יאמרו הכרזה בידם, וממה שגמר אומר שום תשים"י שיטור הלשון מוכיח שמלות ה' הוא להמליך עליהם מלך, ונראה שכוונת הכתובים הוא על זה הדרך לפי שיש צמיחו המלך ב' גדרים, א' שיהיה המצטח צו להכניג המלחמות בעולם חכמתו וללאת כגבור ביום קרב כסדר מלכי האומות, וזה הוא דבר שנאוי בעיני ה', כי סדר מלכי האומות לא ילכו בהם אחרי כשרון המעשה"י אלא אחרי תועלויות החושיות בהם שלא ימלא צו דבר טוב מהמושכל,

אור בהיר

מז) ולא אמר יכול אלה לשים. (מח) פי' אין מנקשים אדם שמעשיו נאים ויפים, אלא מי שהוא גבור ורב להשיע.

אֱלֹהֵיךָ בּוֹ מִקְרַב אֲחִיךָ תַּשִּׂים עָלֶיךָ
 מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָבָרִי
 אֲשֶׁר לֹא־אֲחִיךָ הוּא: ¹⁰וְכָן לֹא־יִרְבֶּה
 לוֹ סוֹסִים וְלֹא־יָשִׁיב אֶת־הָעַם
 מִצְרִימָה לְמַעַן הַרְבֹּות סוֹם וַיְהוֶה

אחיה תמני עקה מלכא לת קף רשו למנאה עקה נבר נוכרי די לא אחור הוא: טו קחור לא ימני קה סוסון ולא יתב ית עמא קמצרים בדי קאסנאה קה סוסון

רש"י

לקט בהיר

אוחו זכרנו (ס"ה פ"ט): (טז) לא ירבה לו סוסים. אלא כדי מרכבות"י שלא ישוב את העם מזרימה (ספרי - סוכה כ"א) שהסוסים באים משס"י כמו שנאמר בשלמה (מ"א י"ב) ותעלה ותלך מרכבה ממלרים בשש מאות כסף וכוסם בחמשים ומאה: עלמא (ג"א), ומה שאמר "זכרנו" לא דוקא אלא בערב יו"ט או צמולאי יו"ט ופשוט הוא (רע"מ): (יז) אפילו הרבה מאד, וכן הוא בספרי יכול לא ירבה למרכבתו ולא לפרשיו ת"ל לא ירבה "לו" לו אין מרבה אבל מרבה הוא למרכבתו ולפרשיו א"כ למה נאמר למען הרבות סוס, סוסים בעלים, מנין אפילו סוס אחד והוא בעל ת"ל סוס, ומנין כי כדאי הוא שיחזיר את העם למצרים ת"ל לא ירבה לו סוסים ולא ישיב עב"ל (וכן הוא בכסף חובב דכתיב לא ירבה לו" פי' להניח צבית גמיון אסור) ולזה שינה רבינו במקום "ולא" ישיב אמר "שלא" ישוב שאינו אזהרה אלא טעם, (וכן ולא ירבה לו נשים ולא יסור כדי שלא יסור) (רא"ם): (יח) ומה שאמרו צירושלמי סוף סנהד' אבל אתה חוזר לסחורה ולפרגמטיא היינו דרך עראי לא ליטב שם, אבל אם ירבה לו סוסים ילוח את העם לדור שם בקציעות (כדאימא בספרי הוצא לעיל) (רא"ם), אבל הסמ"ג ז"ל תמה על כמה קהלות שיטבו שם בקציעות וכן רבינו הגדול ר' משה בן מיימון ז"ל שישב שם, ומתלמי שדוקא מא"י אסור לילך שם דכתיב לא תספון, לשבז בדרך הזה", והג"א מירך שדוקא כשהוא נרין למלרים כגון להרבות סוס לא כשהולך למסחר שאין נפ"מ לאיזו מדינה הולך ולא כשמלרים נרין לו, ולשון המהרש"ל ולי נראה ליישב דהקרא הזה בעת שהיו ישראל בנים של מקום והקב"ה רחם שיהיו לו לעבדים, אבל האידנא בלא"ה אנו בגלות לא קפד קרא

אור החיים

המתמנה בסדר זה אינו כסדר מלך המתמנה על הגוים כמו שבא בדבריהם ככל הגוים, וכפי זה מאמר שום תשים הוא מלוא ושליח גדר שכנגד תנאי"י, ולזה נתחכם ה' להקדים מאמר ואמרת אשימה וגו' להעריך את אשר יכוין אליו לשלול אוחו צמאמר שום תשים וגו', שזולת זה לא הייתי מבין שאוסר לשום מלך ככל הגוים, והגם שיאמר אשר יבחר אין מובן שבא לאסור ככל הגוים ויהיה זה וחי"י, ולא חש להבין צמאמר שום תשים שהוא רשות"י מפל שום תשים"י, ותמלא ש"ה הקפיד על ישראל כשאלו צימו שמאל לתת להם מלך (ש"ח ח'), והענין קשה למה יקפיד ה' עליהם והלא

לו יהיה שכוונת ה' בצפוק זה לרשות ולא למנוח סוף סוף הרשות נתונה, וכפי מה שכתבנו יש מקום לה' להקפיד על הדבר כיון שאזהר ה' עליהם לכל יאמרו לשום מלך ככל הגוים כמו שפירשנו ושאלו המלך ואמרו (ש"ח ח' ה') לשפיעו ככל הגוים לזה הקפיד ה', אבל אם היו שואלים להם מלך כרצונו יתצרך לא לכה ולגבורה כדרך הגוים היו מקיימין מצות עשה. ורחמינו בצמאמרין פרק בכו גדול (כ'): שנחלקו רבותינו ז"ל וז"ל רבי יהודה אומר ג' מצות נלעוו ישראל צמאמרם לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה רבי נכוראי אומר לא נאמרה פרעה זו אלא כנגד

אור בהיר

מז) פירוש ב' דברים מדגיש מאמר זה: א) שהוא מלוא ומייב: ב) לרין להיות צמאמי אשר יבחר, ושולל גדר שאינו צמאמי זה אלא ככל הגוים. ג) פי' מלוא אשר יבחר, אבל גם לומר ככל הגוים אין קפידא. גא) מאמר שהקדים ואמרת. גב) שאם רק

5

וּמִשֵּׁם בְּאֶרֶץ צֶדֶק צְדָק תִּרְדוּף פִּירוּשׁ, שתראה להשיג את המדרגה שאינו מושג לך, וצריך לרדוף להשיג את הצדק שיהיה בבחינת דבר ולא בבחינת נוקבא, רק להשפיע ממנה השפעות. לכך נאמר כפל הלשון, כי איהו צדק ואיהו צדקה - שצריך להשיג הצדק ולעשות עמה צדקה, פירוש להשפיע טובות על הכנסת ישראל. למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך פירוש, למען תחיה - שתמשוך מלמעלה חיים וממילא יהיה לך הארץ והיא כנסת ישראל בירושה ומתנה. וזה וירשת את הארץ - זהו כנסת ישראל, אשר ה' אלהיך נתן לך שזה בנקל לבוא בפתחי שעריה כנ"ל, רק שרדיפה ויגיעה גדולה תרדוף להשיג המדרגה שלמעלה ממנה, כנ"ל.

או יאמר צדק צדק תרדוף וגו'. על פי דקדוקים הנ"ל, יובן על פי מה דאמרו חז"ל במסכת שבת (ק"ט). ויצא אתו החוצה וגו' (בבב"ב טו' ט), אמר לפניו: רבונו של עולם, נסתכלתי באיצטגנינות שלי שאיני ראוי להוליד בן, אמר לו: צא מאיצטגנינות שלך שאין מזל לישראל. מאי דעתך דקאי צדק במערב - מהדרנא ליה ומוקמינן ליה במזרח, והיינו הכתיב (שפי"ג ט"ז) מי העיה ממזרח צדק יקראהו לרגלו, ובזה הראה הש"ת שבני ישראל אינם תחת ממשלת המזל, על ידי שיש להם אחיזה בתורה שנבראת קודם הבריאת העולמות, וכל העולמות יש להם חיות בהתורה, ועל ידי שישראל עוסקים בתורה - המה נותנים כח וחיות לכל העולמות ומזלות, על כן אין מזל שולטת בהם, ארבעה הם המושלים בהמזל, כי המה נותנים חיות להם על ידי עסיקתם בתורה.

אין מזל לישראל

זאת מרמז לנו הכתוב צדק צדק תרדוף רצה לומר, התורה נקראת צדק רצה לומר על ידי התורה יש שידוד מערכת לישראל, אף דמול צדק קאי במערב - נוכל להקדו למזרח, כמו שהראה הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו - כי ישראל אינם תחת ממשלת המזל.

או יאמר צדק צדק תרדוף למען תחיה וגו' לא תטע לך אשרה וגו' ולא תקים לך מצבה אשר שגא וגו'. יש לחקור על אמרו 'צדק צדק' כפל הלשון כנ"ל, שהוא מיותר. גם על אמרו 'לא תטע לך אשרה' לפי פשוטו אין ענינו למקרא שלפניו. גם אמרו 'אשר תעשה לך' היא מיותר. גם איננו מובן לפי פשוטו למה קראו להמזבח על שם היחיד, הלא לכלל כל ישראל נעשה. גם אמרו 'לא תקים וגו' אשר שגא ה" מה היא השנאה ומה טעמה.

הכנייה ושמלות

אמנם יראה לרמוז בזה, עצה וגבורה למלחמה עם יצר לב האדם; כי האדם העובד ה' יתברך שמו, צריך ליתן אל לבו לבל יגדל בעיניו מעשהו ועבודת בוראו, גם אם הקיפה עשה ותורת אלהיו בקרבו, ישים מגמתו לידע ולהודיע אשר עדיין לא יצא ידי חובתו גם אפס קצה העבודה התמה, ואם אמר יאמר העובד השם כי כבר הוא שוקר אמונים ומקיים כל האזהרות והצווים, ואיה איפה מקום להקטין מעשהו בעיניו - לזה באתה תורתנו הקדושה להזהיר על זה, ובפרטות בימים הקדושים והנוראים, אשר רמזו חז"ל באמנם (מנחות משפטים ט) בזמן שיש דין למטה - אין דין למעלה, שכונתם שאם האדם דן את עצמו מפני אשר יקאה בעיניו ולקבו

ביין קוצר עבודת בוראו, ומפני זה ידפה ישח ויפגע לפני אלהיו - אז אין דין למעלה, שאין דנין אותו למעלה במדת הדין, אפס מכריעין אותו לכף זכות. וכיוצא בזה אמרנו על פסוק (דברים טו' י"ג) שפטים ושטרים תפן לך, שרומז בזה שיתן ויהיה לעצמו שופט ושוטר, וישפוט את עצמו תמיד על קוצר עבודתו.

וזה אמרו צדק צדק תרדוף ביאורו, שהגם שכבר שקעה נפשך האזהרות והצווים ואתה בנדר צדק - אף על פי כן צדק תרדוף, שתראה לרדוף צדקה לדעת ולמצוא, כי עוד לא השלמת פעולת היום, ולהצדיק מעשיך יותר ויותר מכאן ולהבא, ועל ידי זה יכריעוך לזכות, ולא תהיה נידון במדת הדין כנוכר; וזהו אמרו למען תחיה וירשתה את הארץ רומז להארץ העליונה, ואחר כן מורה לנו הכתוב מהות ההכנעה לאיש השלם במעשיו, כי הנה ידוע כי רוב התורה והמצוות הם מכוונים בשם מזבח כמאמר חז"ל (מנחות ט"ז) ששלחנו של אדם מכפר עליו, וגם עסק התורה מכפר. וגם אצל התפילה מצינו כתוב אומר (הושע י"ג) ונשלמה פרים שפתינו, וזהו אמרו לא תטע לך אשרה כל עין, הנה ידוע שצדיק נקרא כל' וגם נקרא 'עין', כמאמר הכתוב (במדבר י"ג) ה'יש ביה עין, ואשרה הוא מלשון אשרי (הש"ס ב' ב) - לשון תהלה ותפארת, ורמז שלא יבא בקרבך שום התפארות על עסק עבודתך, שתחזיק עצמך לצדיק וזהו כל עין כמובן, וזהו אמרו אצל מזבח וגו' אשר תעשה לך ביאורו, שאם תעשה לך מזבח מהתורה או מתפילה או הכנסת אורחים שהיא גם כן דוגמת מזבח כנ"ל ששלחנו של אדם כו' - לא תהיה תפארתך בזה כי הרבה עשית, והאיש אשר יעלה אל לבו שום פניה בעבודתו יתברך

7

להתברך מעט בלבבו בזאת יפתן כי עוד לא תכון עבודתו. ואחר זה רומז לנו הכתוב עוד ענין אחר להרגיש על ידו קוצר יד העבודה, כי הנה הקב"ה אשר הקם על גבונו בעבודת בוראו - ראוי שיעלה במעלות גבוה מעל גבוה, ולהוסיף יום יום שכל ואמין כח בעבודת השם יתברך; אכן האיש אשר יאשר נצב במצב אחד ותפילתו היום כתמול שלשום בלי תוספות - זה לאות כי עודנו במדרגה פחותה, ולא השיג נעימות אור השם יתברך ועבודתו, וזהו לא תקים לך מצבה ביאורו שלא תשאר במצב אחד - אשר שגא ה' אלהיך כי עבודה כזו בלתי רצויה לפניו יתברך.

או יאמר צדק צדק תרדוף. שבאם אתה רוצה להיות צדק - אז צדק תרדוף, דהיינו שתדוף ותבריה את הצדק ממך, שלא תהיה צדיק בעיניך רק להיות שפל בעיניך למען תחיה וגו' כנ"ל.

כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין וגו' דברי ריבית בשעריה וקמת ועלית וגו' ובאת אל הפתחים הלויים ואל המשפט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט. הענין הוא כך, כאשר אמרנו כמה פעמים, שההשתלשלות היה כדי לחזור מכל עביות וחומריות, ולהקבץ את עצמו למעלה למעלה, ולידע שהכל ציונים אל מדרגות העליונים. והנה צדיקי קדושי עליונים, הם מדבקים את עצמם עם כל בחינתם, ומיחדים הכל למעלה למעלה לפלא עליון עד אין-סוף ברוך הוא, ומשם ממשיכין המשפט דהיינו הרחמים גמורים לכנסת ישראל, והגבורות והדינים ממילא

השפעת הרחמים על הצדיקים

את עולמי ומה אעשה ותאחז במשפט ידי אמר ר' נחמן אמר הקדוש ברוך הוא אם משנה אני את מדת הדין ברך אחד אני מוציא ומחריב את עולמי ומה אעשה ותאחז במשפט ידי אמר ר' יצחק שני דברים בימינו של הקדוש ברוך הוא צדקה ותורה צדקה דכתיב (תהלים מח, יא) 'צדק מלאה ימינך תורה דכתיב (דברים לג, ב) 'מימינו אש דת למי שני דברים בידו ואלו הן הנפש והדין הנפש דכתיב (איוב יב, י) 'אשר בידו נפש כל חי והדין דכתיב ותאחז במשפט ידי אמר הקדוש ברוך הוא הנפש והדין נתונים בידי שמרו את הדין ואני אשמר נפשותיכם הוי 'שפטים ושטרים'.

מסורת המדרש משנן שמרו ידי אמר ר' נחמן תתקומה תניי שם ראה ליקויש ותתקן חממה ב' דברים ויקרי בידו א קריש פי' ב' ילקויש האויר תתקן תהלים חסנה אויב תתקן ראה מדמיש פי' יעני: ספרי ברכה פשעה במיד פי' ב' ילקויש ברכה תתקן ב' דברים בידי תתקן ויקריש תניי שם, חסנה אויב תתקן בשלח שירה פי' ספרי פנחס פקליש, פירא פליד, ילקויש: בשלח רנא פנחס תשעו, שמואל קלה ראה: במיד פי' ב' יא, איכיד פי' ג' תתקן נשאר, ספרי פי' ה, פי' ספרי פי' א, פי' (ביום כלות) ג, וזה ח"ב עט, ילקויש משלי תתקן.

מורשה — שחבר ה' נתחדדה למען טובה בשונאיו, ונצטחצחה להיות לה ברך — שברך חרוב מראה על חידודה, כלומר: על חזקתה וחריפותה של מדת הדין — אני מחריב את עולמי, מה אעשה — לקיום העולם 'ותאחז במשפט ידי' — אוחז אני את המשפט בידו שלא להוציאו לפועל (רשיי האויר שם, ועי' מכלתא וספרי הנייל), או לומר שכשהוא אוחז בידו ונוהג במדת 'המשפט' אינו מוציא לפועל את מדת הדין אלא למען הצדיקים, כמ"ש אברהם אבינו כשביקש לא לכלות את סדום (בראשית יח, כה): 'החילה לך, מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע... השופט כל הארץ לא יעשה משפט!!!' (הרזוט). אמר ר' נחמן: אמר הקב"ה: אם משנה אני את מדת הדין — שלא לנהוג אותה, כמנהגי ולשתפה במדת הרחמים — (רשיי עה"ת בראשית א, א), אלא משנה ממנהגי ומנהגי ח"ו, בדין גמור — ברך אחד אני מוציא ומחריב את עולמי — שאין העולם מתקיים בדין וכייל) מה אעשה — לקיום העולם 'ותאחז במשפט ידי' — אוחז אני את המשפט בידו שלא להוציאו לפועל, אלא לשתף רחמים בדין, (כרשיי האויר, כייל, או כפי מהרז"ו הנייל) (א"ה) בת"י תרגם, כר"י מלשון שינון וחידוד, ובאונקלוס תרגם מלשון כפילות, ואולי הם דברי ר"ג לומר: 'אם משנה אני את מדת הדין' — כופלו 'ותאחז במשפט' — שלא לכפול, ד"א 'ותאחז במשפט ידי' — א"ר יצחק: שני דברים בימינו של הקב"ה, צדקה ותורה — שמחביכותן הוא אוחז, כביכול תמיד ביד ימינו, צדקה — דכתיב: 'צדק מלאה ימינך', תורה — דכתיב: 'מימינו אש דת למי' — מיד ימינו נתן הקב"ה הדת — התורה, באש, לישדאל, שני דברים בידו — בשמאלו, וכמ"ש בכרייתא, בגמ' (מלכות לז) 'ידיך' — זו שמאל, שגא' (שע"ה מה): 'אף ידי יסדה ארץ, וימיני טפחה שמים', ואומר (שופטים ה): 'ידה ליתך תשלחנה, וימינה להלמות עמלים', ואומר (תהלים עז): 'למה תשיב ידך וימינך מקרב חיקך כלה', ואלו הן: הנפש והדין — שגם הם דברים שהקב"ה מחביבן ואוחזן בידו, אבל לא כמעלה הראשונות, הנפש — דכתיב: 'אשר בידו נפש כל חי', והדין — דכתיב: 'ותאחז במשפט ידי', אמר הקב"ה — לישראל: הנפש והדין נתונים בידי, שמרו את הדין — ואני אשמור נפשותיכם, הוי אומר, וזה שאמר הכתוב: 'שופטים ושטרים תתן לך' — 'לך' לטובתך, שאשמור נפשך, ששמירת הדין לעשות דין צדק — היא לשמירת הנפש מעונש דין שמים.

ה. מהו שפטים ושטרים רבנן אמרי שיהא השוטר כשופט כשיהיו המעשים כנגד המקל והרצועה ושלא יהא המכה צריך ללקות. דבר אחר ר' אליעזר אומר במקום שיש דין אין דין ובמקום שאין דין יש דין ומהו פן אלא אמר ר' אליעזר אם נעשה הדין למטה אין הדין נעשה למעלה ואם לא נעשה הדין למטה הדין נעשה למעלה.

7. דבר אחר שפטים ושטרים אמר ר' אחא בוא וראה שש מעלות היו לכסא של שלמה מנין שנאמר (מ"א י, יט) 'שש מעלות לכסה' ובפרשה זו כתובים ששה דברים בלא תעשה ואלו הן לא תטה משפט ולא תפיר פנים ולא תקח שחד לא תטע לה אשרה ולא תקים לה מצבה ולא תזבח

מסורת המדרש ה. כנגד המקל פטי"ו פליד (אנכי מנחמכם) ב. מקום שיש דין ביד פכ"ד, שמור פ"ל כ"ד, תתקומה משפטים"ה, תניי שס"ד, שר"ט פני"ב, ילקויש תהלים חתה, ראה: ב"ד פלא"ה, תתקומה שופטים"ו, תניי שס"ה, ילקויש כאן תתקן תהלים חתה, ע"ע זוהר ח"ב קכ"ג, ו. שש מעלות כמ"ד פי"ב"ה, אס"ד פי"א"ב, פסדר"כ פי"א ו', ילקויש: כאן תתקן, אמר חזקוני, ראה ילקויש נשא חשי"ג.

ה. מהו שופטים ושטרים — שהוא מקיש ומדמם אלו לאלו? רבנן אמרי: שיהא השוטר — הכופה לקיים את הדין — כשופט — הדין את הדין, שכמו שהשופטים חייבים להיות: 'אנשי חיל, ידאי אלהים, אנשי אמת, שונאי בצע' כמבואר בפרשת יתרו (שמות יח, כא) — כן היו גם השוטרים כשרים ונקיים מעוון, וזה יהיה — כשיהיו המעשים — הטובים של השוטר, מהוים דוגמא טובה, ושקולים — כנגד המקל והרצועה, שגם מקל ורצועה וגם מעשיהם, שניהם מונעים את הרבים מעוון, ושלא יהא — השוטר — המכה — את האחרים, צריך — הוא בעצמו — ללקות, על חטאיו שבידו.

ד"א: שופטים ושטרים תתן לך — לטובתך — ר' אליעזר אומר: במקום שיש דין — אין דין, ובמקום שאין דין — יש דין, ומהו כן — מהי כוונת דבריו, וכי אפשר להיות כן? אלא, אמר ר"א: אם נעשה הדין למטה — ע"י ב"ד — אין הדין נעשה למעלה — ליענש מדיני שמים, ואם לא נעשה הדין למטה — ע"י ב"ד — הדין נעשה למעלה — 'שהקב"ה יושב עליהם בדין (מועד מהם) (שוח"ט, עב) — על שלא עשו דין בארץ, וזהו 'שופטים ושטרים תתן לך' — שגם השוטרים — הכופים את החייב לקיים הדין — הם, כמו השופטים, 'לך', לטובתך, לשמרך מדין שמים.

ד"א: שופטים ושטרים תתן לך וגו' ושפטו את העם משפט צדק, לא תטה משפט, לא תכיר פנים וגו' — א"ר אחא: בא וראה — עד היכן משפט צדק: שש מעלות היו לכסא של שלמה — המלך, מניין? שנא': 'שש מעלות לכסא', והוא הכסא אשר הוא יושב עליו למשפט, כמ"ש (שם ז, ז): 'ואולם הכסא אשר ישפט שם, אולם המשפט עשה', ובפרשה זו — של משפט צדק — כתובים ששה דברים — 'בלא תעשה' — שהעובר עליהם מעוות הדין, ואלו הן: 'לא תטה משפט' — לא תסור מן האמת לשום צד בעשותך משפט, 'ולא תכיר פנים' — שלא תקבל אחר מבעלי הדין בסבר פנים יפות בפני חברו, שלא יפחד ויתבלבל, 'ולא תקח שוחד' — מאיזה מבעלי הדין, ואפילו מן הזכאי, לשפוט כמוהו, (עפ"י רשיי, שם). 'לא תטע לך אשרה' — ומדרשו של

תקח שוחד, רביעית לא תטע לך אשירה, המישיית לא תקים לך מצבה, ששית לא תזבח לה' אלהיך. ויש לתמוה הרבה מאוד מה אלו ששה דברים זה לזה, ויש לפרש כי הכסא שייך בו משפט ודבר זה ידוע כי אין דבר מתיחס למשפט כמו הכסא. ולפיכך כאשר עלה שלמה בכסא היה מכריז לא תטה משפט אם ירצה לשבת על הכסא ויהיה כסא שלו כסא קיים. וכאשר עלה עוד מעלה היה מכריז לא תכיר פנים במשפט, ואין פירושו המקיר פנים במשפט שמשקר במשפט כי זה כבר כתיב לא תטה משפט, אבל המכיר פנים כמו שפרשו ז"ל שלא יאמר עשיר הוא ואין כבודו לחייב אותו אוזנו ואח"כ אומר אליו שישלם ועל זה נאמר לא תכיר פנים אע"ג שאין כאן דין שקר. ואח"כ אמר כאשר עלה מעלה שלישיית היה הכרוז אומר לא תקח שוחד, ודבר זה עוד יותר שלא יקח שוחד אפילו לשפוט אמת, כי המכיר פנים סוף סוף היה מתחיל בשקר כשפסק הדין, אבל הלוקח שוחד אפילו אם דן דין אמת אפ"ה הוא בכלל לא תקח שוחד, הרי אלו ג' מדריגות כל אחת יותר מן הראשון. וכאשר שומר אלו דברים השייכים למשפט או ישב על כסא המלכות באמת ויהיה קיום לשבתו על כסא מלכותו, כי אין כסא מלכות רק המשפט דכתיב מלך במשפט יעמיד ארץ, ולכך היה הכרוז יוצא באלו שלש מעלות כל אחד מעלה יותר על הראשונה. ואלו שלשה הראשונים כלם הוא שחוטא במשפט אל האדם, ושלשה אחרונים שחוטא אל הש"י. והמלך מפני שהוא מלך יש לעשות משפט לבריות כי זהו מלכותו, ומפני שהוא מלך יש לחשוש כי ירום לבבו ולא יהיה עובד הש"י בשביל רום לבבו, ולפיכך היה יוצא הכרוז שאם רוצה שלמה שיהיה יושב על כסא המלכות יהיה גוהר בדין ושיהיה עובד הש"י ולכך הוא ראוי למלך, ולכך לא יטע אשירה שהיא ע"ז כי מצד המלכות אין כאן הכנעה מלפני הש"י לכך יש לחוש לזה יותר. ואח"כ במעלה החמישיית היה יוצא הכרוז לא תקים לך מצבה אשר שגא ה' אלהיך, שזה ג"כ מענין ע"ז כי הש"י הוא כולל הכל, ולפיכך אמרה תורה מזבח אבנים תעשה לי, כי מזבח אבנים יש בו רבוי אבנים ומזבח זה ראוי אל הש"י אשר הוא כולל הכל, אבל הע"ז שזה עובד לאש וזה למים וכולם כחות פרטים אינם כוללים, היה להם

אל הגשמי לגמרי וכמו שיתבאר במקומו אצל מדת הגאווה, ולכך ג"כ אמר אזהרה לדיין שלא יפסיע על ראשי עם קדש דכתיב לא תעלה במעלות על מזבחי וגו', כי אין ראוי לו מצד שהוא דיין ללבוש הגאווה לפי שהגאווה הוא הסרה מן השכלי, ועל כן אני אומר, כמו שאסור להעמיד עם הארץ לדיין כך אסור לתעמיד דיין שהוא בעל גאווה כי אין ספק שאין אתו החכמה כלל, ודבר זה מצאנו בכל מקום כי אין חכמה עמו: ובפ"ק דסנהדרין (ו', א') אמר ריש לקיש כל המעמיד דיין על הצבור שאינו הגון כאלו נוטע אשירה שנאמר שופטים ושוטרים תתן לך בכל שערך וסמך ליה לא תטע לך אשירה כל ע"ז, אמר רב אשי במקום שיש ת"ח כאלו נוטעו אצל מזבח שנאמר אצל מזבח ה' אלהיך וכתוב לא תעשו אתי אלהי כסף ואלהי זהב. אלהי כסף ואלהי זהב דלא עבד הא דע"ז ודאבן שרי, אמר רב אשי אלוה הבא בשביל כסף ואלוה הבא בשביל זהב, רב כי הוה אתא לבי דינא אמר הכי ברעות נפשאי לקטלא נפק וצבי ביתא לית הוא עביד וריקן לביתו עייל הלואי שתהא ביאה כיציאה, כבר אמרנו כי נקרא שם אלהים על הדיין כמו שנקרא אל הש"י שם אלהים, וכבר התבאר הטעם כי המשפט הוא לאלהים וכאשר הדיין יש בידו המשפט שהוא לאלהים ראוי שיהיה נקרא אלהים, וכמו שתמצא אלהים אחרים וכן אל זר שהוא זר ואינו אלהים אמת, כך תמצא בדין אשר אינו דיין באמת וכראוי נקרא אלהים אחרים ואל זר ונחשב כמו ע"ז, כי זה ענין הדין כאשר יש דבר בו שהוא יוצא מן הראוי הוא מתועב לגמרי, והוא כמו ע"ז שהוא מתועב לגמרי, לכך אמר כי הדיין שהעמידו בשביל כסף וזהב נקרא אלהים אחרים:

ובמדרש (דב"ר פ"ה) אמר רב אחא בא וראה שש מעלות היה לכסאו של שלמה מנין שנאמר שש מעלות לכסא, ובפרשה זו כתובים ששה דברים בלא תעשה ואלו הן לא תטה משפט ולא תכיר פנים ולא תקח שוחד ולא תטע לך אשירה ולא תקים לך מצבה ולא תזבח לה' אלהיך שור ושה הרי ששה והיה הכרוז עומד לפני כסא של שלמה כיון שהיה עולה מעלה ראשונה היה כורז לא תטה משפט, מעלה השניה היה כורז לא תכיר פנים, שלישיית היה כורז לא

מצבה אחת, אע"ג שהיתה מצבה אהובה בימי האבות שאו אף שהש"י כולל הכל היה כל א' מן האבות דבק במדה מיוחדת ולכך היו מקימים מצבה, וכאשר באו ישראל שהם אומה כללית והם דבקים בו יתב' לא בכח פרטי רק בכח כללי הן של השם יתב', ולפיכך שנא אז המצבה שהיא שייכת אל הע"ז שהיא כח הפרטי בלבד, כי כאשר מקים מצבה הוא כאלו עושה זה לע"ז שהוא כח פרטי, לכך היה הכרוז החמישי אומר לא תקים לך מצבה, שדבר זה ענין ע"ז כאשר מקים מצבה, הכרוז הששי היה אומר לא תזבח שור או שה כל מום רע, דבר זה ג"כ מענין ע"ז כי יש להביא קרבן שלם כמו שהוא יתב' שלם, אבל קרבן פסול שייך לאלהים אחרים שהם חסרים ובעלי מום, ולפיכך כאשר מקריב קרבן פסול דבר זה מענין ע"ז, וכאשר המלך עושה משפט השייך לאדם והשייך להש"י יהיה לו כסא משפט מקום ומיושב לגמרי. ועוד כי כל אלו ששה דברים שייכים אל אלהותו יתב', כי המשפט לאלהים הוא, ולכך אמרה תורה שתשים סנהדרין אצל המזבח, ולפיכך כאשר חוטא בדין הוא חוטא באלהותו גם כן כמו לא תטע לך אשירה, לכך פתח בג' דברים שהם לדין והחוטא בהם נחשב שחוטא אל הש"י, וג' אחרונים הוא שחוטא באלהותו לגמרי, וזה שאמר כל המעמיד דיין שאינו הגון כאלו נוטע אשירה אצל מזבח ה', כי הדיין שהוא נקרא אלהים מפני שהמשפט הוא לאלהים אם הוא אינו הגון הוא נקרא אלהים אחרים ואלהי נכר, וכאשר הוא במקום ת"ח הוא כאלו נוטע אשירה אצל מזבח ה' כי הת"ח שהוא דיין הגון שנקרא אלהים הוא כמו המזבח אשר אלהותו ית' נקרא עליו, והרי בשביל זה אמרה תורה שתשים סנהדרין אצל המזבח, ולכך אמרו במקום ת"ח כאלו נוטע אשירה אצל מזבח ה', ורב אשי הוסיף לומר לא בלבד המעמיד דיין שאינו הגון, אלא המעמיד דיין בשביל כסף וזהב שמרוב עשרו מעמידו אותו ג"כ דבר זה נקרא אל זר, כאשר

מעמידו אותו בשביל עושרו בלבד הוא בכלל אלהי כסף וזהב לא תעשון אתי, כי הדיין הוא עם הש"י כאשר המשפט הוא לאלהים כדלעיל, ואם מעמידו הדיין בשביל עושרו הרי עושים אלהי כסף ואלהי זהב אתו, ורב אמר ברעות נפשאי לקטלא אויל, שהארם הולך ברצונו לעונש גדול מפני חומר המשפט שקרוב מאוד שיהיה חוטא בדבר המשפט אשר עליו עונש גדול, ויותר מזה שמניח צרכי ביתו והיה לו לעסוק בצרכי ביתו אשר היה זה יותר טוב לו ועתה מבטל מלעשות צרכי ביתו, והלואי שתהא ביאה כיציאה מפני עונש המשפט, כל כך קשה וחמור עונש המשפט ודבר זה יראה הדיין לפניו:

ובמדרש (פ"ה) אמר רבי שמעון בן גמליאל אל תהי מלגלג בדין שהוא אחד משלשה רגלי העולם למה ששנו חכמים על שלשה דברים העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום, תן דעתך שאם הטית את הדין שהוא מועז את העולם שהוא אחד מרגליו, רבנן אמרי קשה הוא כחו של דין שהוא אחד מרגלי כסא הכבוד דכתיב צדק ומשפט מכון כסאך חסד ואמת יקדמו פניך, אמר הקב"ה הואיל וכך עונשו של דין קשה הו זורין בו, והדבר הזה מופלג מאוד, דברים שהעולם עומד עליהם אין כח שלהם כ"כ שאם יצא ממנו שמועז כל העולם, אבל המשפט מפני שהוא דבר מוכרח ומחויב אם הטית הרי מודעז כל העולם, כי לפי חוקו וכחו של עמוד זה כאשר מבטלו מודעז כל העולם, כי לפי גודל השנוי שהוא משנה דבר שהוא מוכרח להיות לכך דבר זה מביא שנוי גדול עד שמודעז כל העולם והבן זה, ואמר כי הוא אחד מרגלי כסא הכבוד שבכסא הכבוד הש"י מתעלה וכי הוא ית' מתעלה במשפט ובצדקה דכתיב ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה כמו שהתבאר לפנינו, וכאשר מעוות המשפט כאלו מבטל כסא כבודו:

ר' חייא בעצמו, שהיה גולה ממקום למקום ללמד לילדי ישראל חומש ומשנה, מיימ אין לומר בזה כלל לכל אדם, דצריך אומד כמה ראוי שישתדל בזה, ובמה ראוי שישתדל בזה ע"ש.

אמנם לפעמים גם בהסגרות בדי אמות אפשר לפעול לזיכוי הרבים, לא מיבעי אם הוא מלמד לאחרים, או מחבר ספר שיש בו תועלת לרבים לקרב לבם לאביהם שבשמים, אלא אפילו כאשר לומד בינו לבין עצמו יכול לזכות את הרבים. כמו שכתב ה"חזון איש" (קונטרס אחרון ח"ג ס"ב) וז"ל: כשם שאיברי האדם מתחלקים לפעולותיהם, עין רואה ואוזן שומעת, וידים עסקניות, כן העם כולו הוא כגוף אחד. ואישים נפרדים בו, וכל איש צריך למלא את תעודתו, ואם היו בני תורה עמלים בתורה לאמיתתה, היו מצילים ילדים הרבה ואנשים הרבה מהרהורי עבירה וכפירה וכיו"ב, בשפע קדשם בהשתפך רוח טהרה בעולם. ובסביבות בעל תורה אמיתי הדבר ניכר לעינינו, השפעה מרובה על אנשים הרבה, מה שכל השתדלות מעשית לא תשיגנה, וכמו כן יש רשמים על הרחוקים שאין העין הרואה מרגשת בם לדקותם עכ"ל.

וכעין זה הובא גם בשם הגר"י הוטנר זצ"ל (ספר הזכרון "פחד יצחק" עמוד צ"א) אישיות אחת החיה את חייה הגדולים מוארים באור התורה, משקלה גדול מכמה וכמה רעיונות ונאומים ויצירות שברוח. ועוד שם (עמוד ק"ז) בזמנינו הצורך הצבורי הגדול ביותר של כלל ישראל הוא יצירת ת"ח גדולים ורביי. אין לך היום עסקנות יותר גדולה בצרכי צבור, מאשר תלמוד תורה עכ"ל.

וכן כתב מרן הרב שך זצ"ל (הקדמה ל"אבי עזרי"י) על ידי לימוד התורה אפשר להשפיע הרבה יותר מכל הפעולות והמעשים, ועובדא ידענא ממה ששמעתי מפיו של החפץ חיים זצוק"ל, שאצלנו לימוד התורה וחזוקה הוא דבר הכי גדול.

וכבר מצינו את עיקר הדברים בספרים הקדמונים, כתב ה"חובת הלבבות" (שער הפרישות פ"ב) בענין היחידים הנוהגים בפרישות יתירה וז"ל: למה יחידים אלה דומים בעולם, לשמש הפושטת את אורה בכל חלל העולם בחלקו העליון ובחלקו התחתון, שהרי היא מאירה לכוכבים ולגלגל הרקיע שלמעלה ממנה, באותה מדה שהיא מאירה לאלה שהם למטה ממנה עכ"ל. וכן כתב בעל ה"יחידים"

זיכוי הרבים

פירש החיד"א (בספרו "פני דוד"): הנה הזוהר הקדוש הפליג מאד בשכר מזכה הרבים, וכתב: צריך האדם לרדוף לזכות את החייבים כמו שרודף אחר חיו וכי, ואמרו חז"ל (תגינה טו.) זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן.

וזה שאמר הכתוב "צדק צדק תרדוף" כלומר לא די בזה שתהיה אתה צדיק אלא תרדוף להצדיק את החייבים, ולכן כפל הכתוב צדק צדק תרדוף. "למען תחיה" חיים נצחיים, כי כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו. "וירשת את הארץ" היא ארץ החיים [גן עדן]. "אשר ה' אלהיך נותן לך" בהוה, כי ככל שאדם מרבה זכויות הוא בונה בתים ועליות מרווחים בגן עדן, כי אין הקב"ה מקפח אפילו שכר שיחה קלה שאדם עושה למען זיכוי הרבים עכ"ד.

ונראה לבאר עוד. מסופר כי שאלו את מרן הגר"י מבריסק זצ"ל עצה להצלחה בחינוך הבנים. אמר להם: איני יודע ליתן עצות, אך דבר אחד ראיתי, כי מי שמזכה את הרבים יש לו בנים טובים, כמאמר הכתוב "גבור בארץ יהיה זרעו דור ודור ישרים יבורך"...

זה שאמר הכתוב "צדק צדק תרדוף", תרדוף לזכות את הרבים, "למען תחיה וירשת את הארץ", כדי שתהיה בטוח שבניך ילכו אחריו בדרך התורה, וירשו ממך את הארץ.

והנה בענין זיכוי הרבים להציל נפשות מטביעה רוחנית, החובה הוא דווקא כאשר נזדמן לפניו. אבל לצאת ולפעול למען זיכוי הרבים, כתב מרן הסטייפלר זצ"ל (קה"י ח"ה סוף הספר) שתלוי במחלוקת ר' חנינא ור' חייא (ב"מ פה.). ואם כי הלכה כר' חייא שצריך ללכת ולפעול, [כפי שאיתא בתנא דבי אליהו על ענין פלגש בגבעה, שאשמים בזה הסנהדרין שלא יצאו ללמד תורה לרבים ע"ש], וכמו שנהג

פי נביא. "מקרב". ולא מחוץ לארץ. "אחיק". ולא נכרי. "תשים עליך מלך". שתהא אימתו עליך, אין רוכבין על סוסו וכו' ואין רואין כשהוא מסתפר וכו'. "מקרב אחיק" וגו'. זו עשה, שלא הבא מכלל עשה עשה. לא תוכל לתת עליך איש נכרי. לא תעשה. אשר לא אחיק הוא. וגם לא עבד.

טז) רק לא ירבה לו סוסים, אבל כדי מרכבתו מותר. ולא ישיב את העם מצרימה. שעבירה גוררת וכו'. למען הרבות סוס. אפילו סוס אחד עובר, אם כן למה נאמר סוסים לחייב על כל סוס וסוס.

יז) ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו. "ולא ירבה לו נשים". אבל להדיוט מותר. לא ירבה לו נשים אלא שמונה עשרה. ר' יהודה אומר, מרבה הוא לו ובלבד שלא יהיו מסירות את לבו. ר' שמעון אומר, אפילו אחת ומסירה וכו'. וכסף וזהב לא ירבה לו מאד. אבל כדי לתת לאפסניא מותר.

יח) והיה כשבתו על כסא ממלכתו. כשיעשה כל האמור בענין כדי הוא שישב על כסא. וכתב לו. ואינו יוצא בירושה. את משנה התורה הזאת. זו משנה תורה מ'אלה הדברים'. ר' יהודה אומר, "משנה תורה" שתי תורות, אחת שמונת בבית גנוזי ואחת שיוצאה ונכנסת עמו. על ספר מלפני הכהנים הלויים. "על ספר" ולא קלף ודפתרא. "ספר מלפני הכהנים" וגו'. שצריך לכתוב מספר העזרה.

יט) והיתה עמו. נכנס נכנסת עמו, יוצא יוצאה עמו, יושב כדן היא עמו וכו'. וקרא בו כל ימי חייו. מקום שראוי לקרות בו וכו'. למען ילמד ליראה את ה' אלהיו לשמר את כל דברי התורה הזאת ואת החקים האלה לעשתם. למען ילמד זו תורה, ליראה זו יראה, לשמר זו שמירה שיחזור התורה, לעשתם שיעשה, מכאן שהתורה מביאה לידי יראה ויראה מביאה לידי שמירה ושמירה מביאה לידי מעשה, ולכך כתיב "למען ילמד ליראה לשמר לעשתם", שצריך שילמוד כתחלה כדי לבוא לידי מדות הללו.

כ) לבלתי רום לבבו מאחיו. שלא ינהג בגאווה. "מאחיו". מאחיו ולא מנכרי. שעל גוים מותר לנהוג בגאווה. ולבלתי סור מן המצודה. אפילו על דבר קל של נביא. ימין ושמאל. אפילו אומר על ימין שהוא שמאל כמו בשאול (ש"א יג). למען יאריך ימים על ממלכתו. וכן הוא אומר בשלמה (מ"א ג, יג): גם עושר גם כבוד וגו' אם תלך בדרכי וגו' והארכת את ימין. שעשירות וכבוד אתן לך בלי תנאי, אבל אריכת ימים כבר כתבתי "ולבלתי סור מן המצודה". הוא ובניו בקרב ישראל. מלמד שבניו קודמין למלכות מכל ישראל אם ממלא מקומו. מניין לכל נשיאות והתמנות שבנו קודם, תלמוד לומר בקרב ישראל מה שבקרב כו' בנו קודם. והנה שלשה ראשי מדות הם שמוציאין את האדם מן העולם: גאווה תאוה וחמדה. וכנגד זה נצטוה מלך שלשה מצות אלו: לא ירבה סוסים הוא גאווה. לא ירבה נשים הוא תאוה. וכסף וזהב הוא חמדה. וכן מבואר בזה (ע"י ח"ב נד, ב) כי גאה גאה שגאה על גוותנים, 'סוס ורוכבו' שרוכבו מתגאה במה שרוכב על הסוס.

מסיני הם, וסודות התורה. וזה שנאמר: 'על פי הדבר אשר יגידו לך' הוא סודות התורה כמו שאמרו בזהר (ח"א רלד, ב) הגדה הוא רוא דחכמתא. 'ושמרת לעשות' הוא תורה שבעל פה שבהם כל המצות. 'על פי התורה' הוא תורה שבכתב. 'ועל המשפט' וגו' הוא הראיות שמביאים החכמים מן הפסוק. וכל הארבעה כלולין בשלשה. "אשר יגידו לך ימין ושמאל". הוא מה שיאמרו החכמים ויעשו גדרים. וזהו שנאמר (בראשית כו, ה): 'עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרת' הוא גזירת חכמים, 'מצותי' זו משנה, 'חקתי' הוא גזירה שווה, 'ותורת' הוא תורה שבכתב. "לא תסור מן הדבר". מדברי סופרים. "אשר יגידו לך". כמו שנאמר (בראשית לו, יא) ואביו שמר את הדבר. אבא יסד ברתא. "ימין ושמאל". אפילו הוא אומר על שמאל שהוא ימין או להיפך.

יב) והאיש. איש ולא תלמיד. אשר יעשה. עד שיורה לעשות. בזדון. ולא בשוגג. לבלתי שמע. ולא השומע ממנו. אל הכהן העמד לשרת. מלמד שהשירות הוא בעמידה. או אל השופט. אף שאין כאן כהן כשר. ומת האיש. סתם מיתה בחנק. ההוא. ולא אנוס ולא מוטעה. ובערת הרע מישראל. צריך לבער רשעה כו'.

יג) וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד. ארבעה דברים שצריכין הכרזה וזו אחד מהם (סנהדרין פט, א).

יד) כי תבא אל הארץ אשר הי אלהיך נתן לך וירשת וישבת בה ואמרת אישימה עלי מלך. מלמד שלא ימנו להם מלך עד אחר ירושה וישיבה. ר' נהוראי אומר (ספרי) התורה מדבר בגנאי של ישראל וכן הוא אומר בשמואל (א' ח, ז) כי לא אותך מאסו כי אם אותי מאסו. ר' יהודה אומר, מצוה היא שנאמר 'שום תשים' וגו', אלא למה נעשו בימי שמואל לפי שהקדימו וכו'. ככל הגוים אשר סביבתי. זהו הגנאי, אף שמצוה לשאול מלך אבל הגנאי שיאמרו "ככל הגוים".

טו) שום תשים עליך מלך אשר יבחר הי אלהיך בו, מקרב אחיק תשים עליך מלך. "שום תשים". אם מת המלך תמנה מלך אחר. "מלך". ולא מלכה. "אשר יבחר". על באר יצחק

יא) ע"פ התורה וגו' ועל המשפט הענין שהתורה נדרשת בדי ענינים וכו'. ר"ל ד' חלקי התורה נגד ד' אומות הוי"ה וד' פלנופים ומשעס רבינו כאן ממטה למעלה. א', פשטי המורה הוא בנוקבא מדריגה התמונה שנה כלול הכל ואין מקרא יוצא מפשוטו וכל הדרכים כלולים זה בזה יצא אהרן כו' וע"ז נאמר ואלה המורה והוא על פי המורה שהוא פה שלמטה והס נגד ה' תחלה ה' חומשי תורה. והס' י"ג מדות שהמורה נדרשת בהם צפוד ו' שהוא וא"ו של הוי"ה. והס' הוא דינים שהם הלכה למשה מסיני צפוד ה' דהוי"ה ה' ראשונה והיא כלת משה נדרגת דיניה כידוע. והס' הוא רוא דחכמתא ציוד דהוי"ה שהוא חכמה. ופשט המורה מבואר במושבע"פ כפי מה שהם מפרשים והוא צפוד' מושבע"פ, והכאיות וי"ג מדות הוא לכולל במושבע"פ צפוד דכורא ו', ולכן אמר ע"פ הדבר אשר יגידו לך שהוא רוא דחכמתא דאנא יסד צרמא וכל ענין מושבע"פ הכל הוא צרמא דחכמתא ולכן לא ניתן לכמוז שהוא פלא צהעלס.

21

יסתכל בדברים הללו ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם. ויש לפרש עפי' מה שאמרנו במק"א ענין בלק ובלעם שא"א שיהיו כ"כ טפשים לחשוב לבטל בהבל פיהם הטמא את כל מה שפעלו האבות הקדושים, וכל הנסים ונפלאות של יציאת מצרים ומי' ועמידתם במדבר, ולא עוד אלא שאמר שמה אפתנו שאף להדי'ט ה' גנאי בכך וכמו שאמרנו באחשו'ר'ש הרג אשתו בשביל אוהבו ואוהבו בשביל אשתו, אלא הרשעים הללו רצו להפריד הגשמיות מהרוחניות, וחשב שישראל שארו במדבר לעולם על התורה ועל העבודה ודבר לא יהי להם עם עוה"ז אלא יהיו כמלאכים, וזה שבמד"ר (פ' כי סי' ח') ואגרשנו מן הארץ לא ה' מבקש אלא לגרשם שלא יבנסו לארץ, וישארו כל עניני עוה"ז בחומריותם מגושמים ומטונפים שייכים לבלק ולבלעם ולחבריהם:

והנה כשראה שהקב"ה יושב ומונה רביעותיהן של ישראל וכו' כנ"ל אמר בלבו מי שהוא קדוש ומשרתו קדושים יסתכל בדברים הללו, ובהכרח שבישראל הכולנה שכל החומריות, תהי' קודש בלי שום צד טומאה וטיו'ף, ובשביל זה יצאה עינו וכלה מליחל להשיג את חפצו, כי הבין שכל מה שחשב ופעל ועשה להפריד הגשמיות מהרוחניות, היינו שהגשמי יהי' מגושם ומטונף כנ"ל, הכל הינו וכל מעשיו עלו בתוהו, וישראל בוחלין גם העוה"ז הגשמי לעשותו רוחני:

ענין שבעת ימי המשתה ושבע ברכות יש לפרש עפי' דברי הוה"ק (ח"ג צ"א): שור או כשב או עז כ"י יולד והי' שבעת ימים תחת אמו בגי'ף לאת'שכא ב"י, והוא חילא ואתקיים ב"י ובמה תקיים ב"י כד ישרי עלי' שבת חד' וכו' ירצה לקרבן אשה לה' בקיומא דשבת חד' האעבר עלי' וכבר אמרנו בשם מפרשים דאין הכוונה יום שבת לבד, דא"כ יזכשר תיכף אחרי השבת, אלא הכוונה שבוע אחד שנקרא שבת אחת, והטעם יש לומר שבשביל שיתיישב בו הכח הנעלם השורה בזה העולם הנברא בשבעת ימי בראשית צריך שיעברו עליו כל שבעת ימי בראשית:

והנה כ"ק אבי אדומ"ר וצללה"ה הגיד הטעם דברכת חתנים בעשרה וליף לה (כתובות ז'): מהכתוב במקלות ברכו אלקים ה' ממקור ישראל, משום דע"י הנשואין נעשה האדם כללי, כאמרם ז"ל בש"ס-ר"ה (ל"ב): כיון דאתו ר"בים מינה כרבים דמיא, וזהו הלשון ממקור ישראל, כמו מקור הנובע המיד והוא כלל הא"ים, וצריכין להמשיך לו ברכה לענין חדש שנחתה בו היינו ענין כללי, ע"כ צריכין להיות בעשרה שהוא כלל דפתי'ח, וממוצא הדברים שהאדם על ידי הנשואין נעשה כר"י חשה, שער' עתה הי' פרט ועכשיו נעשה כללי, ובהו יובן הענין שמוחלין לו על כל עונותיו (כבידולשמי בכורים פ"ג ג), כי נעשה ברי' חדשה וזקטן שנוכל דמי ואינו אותו האיש שעשה אותו המעשים, ובהו יש ליתן גמי טעם על שבעת ימי המשתה, כדי שיתישב ב"י האי חילא כמו והי' שבעת ימים תחת אמו:

ויש להסביר עוד הדבר, כי ידוע שבכל יום משמשת מדה אחת משבע המדות, כיום הראשון חסד, וביום השני גבורה וכו', ובשבעה ימים נכללות כל המדות, ע"כ להיות נעשה האדם כללי צריך שיעברו עליו כל שבעת הימים, בעודו בחופת כבודו, ובהו יש לומר גמי הענין שבע ברכות שהי' מבורך מכל צד ומכל בחינה, וע"י נעשה כללי, וכענין זה יש לפרש כוונת בלעם בשבעת המזבחות, שטענתו הייתה שמוטב שיהי' הש"י נעבד מכל שבעים אומות, ולא מאומה יחידה דוקא, וע"כ עשה עבודה כללית שבעה מזבחות, אך זה שקר, שהי' ענפי'ן מתפרדין ולא מתאחדין ואיך יעשה מהן ענין כללי, ואין בכלל אלא מה שבפרט, וכמו שבפרט כל אחד תשוקתו לתאוות עצמו, ע"כ אפי' רבים כיהי'דים דמיא, וכמ"ש הריטב"א ר"ה (י"ז): בירדני הים הני' גמי כיהי'דים דמיא שפירש הריטב"א משום שכל אחד רק טובת עצמו הוא דורש, אבל ישראל אינם כן, כי כולם מתכוונים לתכלית אחת, לעשות יצו'ן אביהן שפשמם, וע"כ נעשה מהרבים כלל אחד ושבעים נפש הינו הכתוב קורא אותן נפש (ויק' פ"ד סי' ו'):

שנת תרע"ד
במד"ר (פ' י"ח) אח נפשע מקרית עוז זה קרח שחלק כנגד משה. פירש כ"ק אבי אדומ"ר וצללה"ה שהי' קשה למדרש איך אפשר שלא הבין קרח מה שבינו לבין אהרן ובא להתדמות לאהרן, ולא עוד אלא ליקח כהונה מאהרן וליתנה לו, ע"י תירץ מפני שחלק על משה, והיינו דמשה השפיע בחי' הדעת בישראל, ובחי' הדעת היא המבדילה בין דבר לדבר, ומאחר שנתקנא קרח בנשיאותו של אליצפן בן עוזיאל וחלק על משה ע"כ איבד בחי' הדעת ושוב לא ידע להבדיל בינו לבין אהרן, כאמרם ז"ל אם אין דעת הבדלה מנין, עכתי'ד, ויש להוסיף עפי' מאמר הכתוב (משלי י"ח) הון עשיר קרית עוזה, ואין עשיר אלא בדעת כמו שאמרנו ז"ל (נדרים מ"א), אין עני' אלא בדעה, וידעת הפכים אחד, ע"כ פירוש הכתוב אח נפשע מקרית עוז גמי מהו' עשיר, שהוא מבחי' הדעת והיינו משום שחלק על משה: אך בעיקר הדבר שבשביל שאיבד בחי' הדעת לא ידע להבדיל בינו ובין אהרן, עדיין צריכין למודע'י' דהבדלה לא שייכת רק בדומה והחילוק שביניהם הוא כחוט השערה שייך לשון הבדלה כמו שפירש"י (סוף פ' קדושים) בפסוק והבדלתם בין הבמה הסהורה לטמאה, אין צריך לומר בין פרה לחמור שהרי מובדלין ונכרי' הם אלא בין טהורה לך לטמאה לך בין שנשחט רובו של סימן לנשחט חציו וכמה בין רובו לחציו מלאו שערה עכ"ל, וא"כ אהרן שהי' מפורסם לנביא ה' עוד בארץ מצרים ועשה כמה מופתים במצרים וענין כבוד בכות אהרן, ואינו בסוג אחד כלל עם קרח אף שהי' משתמש גמי בברוק, מ"מ ידוע שנבואה היא למעלה מרות, ועדיין ההבדל רב ביניהם, ולא הי' צורך לבחי' דעת להבדיל ונכרי' שהרי מובדלין ונכרי' הם: וז"ל ונראה אף לפרש דהנה איתא בכתבי האר"י ז"ל דכל נשמה צריכה להיות מגולגלת בכוח לוי וישראל, א"כ בהכרח לומר שקדושת כהונה היא רק קדושת הגוף, כי הנשמה אחת היא בכוח כמו בישראל שהרי היא עצמה

היא כאן וכאן והענין הוא דכמו שאיתא בספרים דמחשבה דייבור ומעשה הם תיקוני נפש רוח ונשמה, דע"י מחשבה טובה מתקנת הנשמה, ובדיבור תורה מתקנת הרוח, ובמעשה המצוות מתקנת הנפש, והיינו שכל שהוא מורגש ונמוך יותר תיקונו ע"י מורגש ונמוך יותר, וע"כ לתקן את הנפש אי אפשר בלתי ע"י מעשה, וע"כ גמי ענין כהונה שהיא לקשר את כל העולמות ואפי' עולם הגשם בעולם העליון אי אפשר אלא ע"י גוף גשם ומורגש שבו ממש תתלבש קדושת כהונה, ואם היתה קדושת כהונה בנשמה או ברו'ן בלתי קדושת הגוף בעצם לא הי' יכול לקשר את עולם הגשם, וע"כ גם תולדותיו המתחסים לגוף יש בהם קדושת כהונה וכהן מוליד כהן, אף שאין חכם מוליד חכם, והכל מטעם אחד שכהונה היא קדושת הגוף, אבל חכמה היא בשכל, והתולדות מתיחסים לגוף ולא לשכל: והנה אמרו ז"ל בנדב ואביהוא שהיו מהלכין אחר משה ואהרן ואמרו מתי ימותו שני זקנים הללו ואנחנו ננהיג את הדור, דהנה ידוע שיש בחי' זקנים ובחי' אבות ובחי' בנים, בחי' זקנים הם בשכל כאמרם ז"ל (קידושין ל"ב): קח זה שקנה חכמה, והיינו ידוע שיש שני אופני העבודה, יש עבודה בהתלהבות ובהתפעלות הנרגשת ונראית לעינים, ובהל' ושיר שהוא מכחות הלב, ויש עבודה למעלה שהיא בחי' השכל והמוח, וידוע שהמוח הוא קר, וההתפעלות הבאה מצד המוח איננה נרגשת וניכרת לזולתו, ואין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם, אלא שכל חמש ההרגשות שבאדם בטלות לבחי' השכל והמוח, וכמו שסיפר כ"ק אבי אדומ"ר וצללה"ה שבאשך היותו בנעוריו חלש ורוקק דם רח"ל לקחהו כ"ק זקני אדומ"ר הגדול וצללה"ה מקאצק להיות מתפלל ברה"ק עמו בהדר' שעל יד בהמ"ד הגדול וראת אותו מתפלל שמו' ברה"ק ותקיעות בלי שום תנועה והתפעלות אלא שהי' פניו בוערות בלפידים, ומוכן שכמו שבחי' השכל היא גבוהה מבחי' הלב, כן עבודה כזו שמבחי' השכל בלי התפעלות נרגשת גדולה יותר מעבודה שע"י תנועה והתפעלות, והנה כן

לו ברכה לענין חדש שנתהוה בו היינו ענין כללי, עיי' צריכין להיות בעשרה שהוא כלל ודפח"ח.

וממוצא הדברים שהאדם על ידי הנשואין נעשה ברי' חדשה, שעד עתה הי' פרט ועכשיו נעשה כללי. ובוה יובן הענין שמוחלן לו על כל עונותיו (כבירושלמי בכורים פ"ג ה"ג), כי נעשה ברי' חדשה וקטן שנולד דמי ואיננו אותו האיש שעשה אותן המעשים. ובוה יש ליתן נמי טעם על שבעת ימי המשתה, כדי שיתשב ב"י האי חילא כמו והי' שבעת ימים תחת אמו.

ויש לחסביר עוד הדבר, כי ידוע שבכל יום משמשת מדה אחת משבע המדות, ביום הראשון חסד, וביום השני גבורה וכו', ובשבעה ימים נכללות כל המדות, עיי' להיות נעשה האדם כללי צריך שיעברו עליו כל שבעת הימים בעודו בחופת כבודו. ובוה יש לומר נמי הענין שבע ברכות שיהי' מבורך מכל צד ומכל בחינה, ועיי' נעשה כללי עכד"ק.

ובקצרה כתב עוד (פרי' כי תבוא - לחתונה): ענין שבע הברכות. כי שבע הוא מספר כללי, ואדם בעת הנשואין נעשה איש כללי כאמרם ז"ל (רי"ה לב ע"ב) כיון דאתי רבים מינה כרבים דמיא, ועיי' מתיחס אליו מספר שבע ברכות, היינו כדי שהכח הכללי שבו יתברך בקרבו צריכין לזה שבע ברכות עכד"ק.

באמרי אמת לכ"ק אדמו"ר מגור זצ"ל (בליקוטים - נשואין) כתב: א"א בעל השפת אמת זצ"ל אמר שעושין לחתן שבעת ימי המשתה מפני שהכל הוא שבעה, שבעת ימי הבנין, שבעה ימים טובים בשנה, ואפשר להוסיף שגם בחנוכת ביהמ"ק כתיב שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום, נחלק היידי לשבעה שבעה, מפני שהכל שבעה עכד"ק.

עוד מובא בשמו שאמר: כשם שביום כפור מתעניין ונמחלים העוונות, יש אחר כך שמחה שבעת ימי החג, כן חתן מתענה ביום חופתו ונמחלים לו עוונותיו, יש אחר כך שבעת ימי המשתה עכד"ק.

וקידושין כמ"ש אח"כ ה' מסיני בא וגו' תורה צוה לנו משה וגו' אל תיקרי מורשה אלא מאורשה" וכו' עכ"ד הנפלאים.

בליקוטי הלכות מהרה"ק ר' נתן זצ"ל (תלמיד הרה"ק ר' נחמן מברסלב זצ"ל) או"ח הל' תפילת המנחה (הלכה ז אות צ"ג-צ"ו) כותב: השבע ברכות של חתן וכלה הם בחי' המשכת הקדושה מהשבעה רועים שהם בחי' ה' בעטלירס, (הוא הסיפור הידוע שסיפר הרה"ק ר' נחמן זצ"ל) שממש קדושת הולדת ישראל לגלות מלכותו יתברך, שזה בחי' השבעה קרואים שעולים לתורה בשבת. ועיי' ע"י שהחתן עולה לתורה בשבת שלפני הנשואין, עיי' מקבל כח לזכות לבחי' השבעה ברכות וכו' עכד"ק.

* * *

בספר שם משמאל להרה"ק מסוכטשוב זצ"ל (פרי קרח - תרעג) כותב לבאר ענין השבע ברכות וז"ל: ענין שבעת ימי המשתה ושבע ברכות. יש לפרש עפ"י דברי הוזה"ק (ח"ג צא ע"ב) עה"פ: שור או כשב או עז כי יולד והי' שבעת ימים תחת אמו בגין לאתישבא ב"י ההוא חילא ואתקיים ב"י, ובמה יתקיים ב"י כד ישרי עלי שבת חד וכו' ירצה לקרבן אשה לה' בקיומא דשבת חד דאעבר עלי. וכבר אמרנו בשם מפרשים דאין הכוונה יום שבת לבד, דאיי' יוכשר תיכף אחר השבת, אלא הכוונה שבוע אחד שנקרא שבת אחת. והטעם יש לומר שבשביל שיתיישב בו הכח הנעלם השורה בזה העולם הנברא בשבעת ימי בראשית, צריך שיעברו עליו כל שבעת ימי בראשית.

והנה כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה הגיד הטעם דברכת חתנים בעשרה וילין לה (כתובות ז ע"ב) מהכתוב במקלות ברכו אלקים ה' ממקור ישראל, משום דעיי' הנשואין נעשה האדם כללי, כאמרם ז"ל בש"ס ר"ה (לב ע"ב) כיון דאתו רבים מינה כרבים דמיא, וזהו הלשון ממקור ישראל כמו מקור הנובע תמיד והוא כלל המים, וצריכין להמשיך

הרה"ק ר' שור אקרוב מן צאנז
פא.א.א.

תרגום יונתן

אמר יי צבאות אם באורחן דתקנו גרמי תקד ואם ית כפרת מימרי תפר ואף את תדון לדמשמשון בבית מקדשי ואף תפר ית עזרתי ובאחיות מייתי אחיינך ואמן לך רגלך מהלכך בין שרפאי האלון: השמע פען והושע פהנא רבא את וחקרד דיתבוו גרמך ארי גברין בשרון למעבר להון נסון אנון ארי הא אנא מייתי ית עבדי משיחא ויתגלי: ט ארי הא אבנא דיהבית קדם הושע על אבנא חדא שכעא עיניו חזיאן לה

ותתי לך מהלכים. כתרוננו, ובאחיות מייתי אחיינך, ואמן לך רגלך מהלכך בין שרפאי האלון. ולפי פשוטו מנשרו על צניו שזכו לעמיל: העומדים. שרפס ומלאכי השרת, שאין להם ישיבה: (ח) אתה ורעיך. חנניה משאל ועומיה הו: אנשי מופת. גברין כשרין למיעד להון ניסון

ותתי לך מהלכים. רוצה לומר ומלבד זאת לא יקופח שחרם בעולם הנשמות, כי אתן להם מהלכים וטובלים בין המלאכים האלה העומדים פה, כמו שאמר למעלה ויאמר אל העומדים לפניו: (ח) אתה ורעיך. גם אתה שמע גם רעיך ישמעו, והם חנניה משאל ועזריה, כי גם המה אנשי מופת כי נצולו מכבשן האש כמון, ומהראוי לייחד הדבור גם להם: כי הנני מביא. רוצה לומר והדבור הוא אשר הנני מביא את עבדי צמח, וזהו מלך המשיח, כמו שנאמר והקיימותי לדרור צמח צדיק (ירמיה כג ה):

מצודת ציון

ותתי לך מהלכים. רוצה לומר ומלבד זאת לא יקופח שחרם בעולם הנשמות, כי אתן להם מהלכים וטובלים בין המלאכים האלה העומדים פה, כמו שאמר למעלה ויאמר אל העומדים לפניו: (ח) אתה ורעיך. גם אתה שמע גם רעיך ישמעו, והם חנניה משאל ועזריה, כי גם המה אנשי מופת כי נצולו מכבשן האש כמון, ומהראוי לייחד הדבור גם להם: כי הנני מביא. רוצה לומר והדבור הוא אשר הנני מביא את עבדי צמח, וזהו מלך המשיח, כמו שנאמר והקיימותי לדרור צמח צדיק (ירמיה כג ה):

מדרשו חז"ל

אתה ורעיך הושבים לפניך וגו'. ורבנן להיא אלו, אמר רב בעין (הרע) מתו. ושמואל אמר: ברוך טבעו. ורבי יוחנן אמר: עלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות, שנאמר שמע נא וגו' כי אנשי מופת המה,

מדרשו חז"ל

אתה ורעיך הושבים לפניך וגו'. ורבנן להיא אלו, אמר רב בעין (הרע) מתו. ושמואל אמר: ברוך טבעו. ורבי יוחנן אמר: עלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות, שנאמר שמע נא וגו' כי אנשי מופת המה,

תרגום יונתן

ואלבישת יתך זכון: ה ואמרית שווי מצניפא דכיא על רישיה וישוואו מצניפא דכיא על רישיה ואסבוהי אתתא דכשרא לכהונמא ומלאכא דיי קאים: ויאסוהי מלאכא דיי ביהושע למימר: ופנן

מחצות. הליפות בגדים נאים, כלומר זכיות, חל לפי שדימה העון לגדים נאים, דימה הזכיות למחצות בגדים נאים ולנניס: (ה) ואומר: חני זכיה: ישימו צניף טהור וגו'. צקמי רחמים

מצודת דוד

מחצות. הליפות בגדים נאים, כלומר זכיות, חל לפי שדימה העון לגדים נאים, דימה הזכיות למחצות בגדים נאים ולנניס: (ה) ואומר: חני זכיה: ישימו צניף טהור וגו'. צקמי רחמים

מחצות. הליפות בגדים נאים, כלומר זכיות, חל לפי שדימה העון לגדים נאים, דימה הזכיות למחצות בגדים נאים ולנניס: (ה) ואומר: חני זכיה: ישימו צניף טהור וגו'. צקמי רחמים

מדרשו חז"ל

מחצות. הליפות בגדים נאים, כלומר זכיות, חל לפי שדימה העון לגדים נאים, דימה הזכיות למחצות בגדים נאים ולנניס: (ה) ואומר: חני זכיה: ישימו צניף טהור וגו'. צקמי רחמים

מדרשו חז"ל

מחצות. הליפות בגדים נאים, כלומר זכיות, חל לפי שדימה העון לגדים נאים, דימה הזכיות למחצות בגדים נאים ולנניס: (ה) ואומר: חני זכיה: ישימו צניף טהור וגו'. צקמי רחמים

זכריה ג

שמו

אתך מחצות: ה ואמר ישימו צניף טהור על ראשו וישימו הצניף הטהור על ראשו וילבישהו בגדים ומלאך יהוה עמד: ויעל מלאך יהוה ביהושע לאמר: ה זכה אמר יהוה צבאות אם בדרךך תלך ואם את משמרתך תשמר וגם אתה

מחצות. הליפות בגדים נאים, כלומר זכיות, חל לפי שדימה העון לגדים נאים, דימה הזכיות למחצות בגדים נאים ולנניס: (ה) ואומר: חני זכיה: ישימו צניף טהור וגו'. צקמי רחמים

מצודת דוד

מחצות. הליפות בגדים נאים, כלומר זכיות, חל לפי שדימה העון לגדים נאים, דימה הזכיות למחצות בגדים נאים ולנניס: (ה) ואומר: חני זכיה: ישימו צניף טהור וגו'. צקמי רחמים

מחצות. הליפות בגדים נאים, כלומר זכיות, חל לפי שדימה העון לגדים נאים, דימה הזכיות למחצות בגדים נאים ולנניס: (ה) ואומר: חני זכיה: ישימו צניף טהור וגו'. צקמי רחמים

מדרשו חז"ל

מחצות. הליפות בגדים נאים, כלומר זכיות, חל לפי שדימה העון לגדים נאים, דימה הזכיות למחצות בגדים נאים ולנניס: (ה) ואומר: חני זכיה: ישימו צניף טהור וגו'. צקמי רחמים

מדרשו חז"ל

מחצות. הליפות בגדים נאים, כלומר זכיות, חל לפי שדימה העון לגדים נאים, דימה הזכיות למחצות בגדים נאים ולנניס: (ה) ואומר: חני זכיה: ישימו צניף טהור וגו'. צקמי רחמים